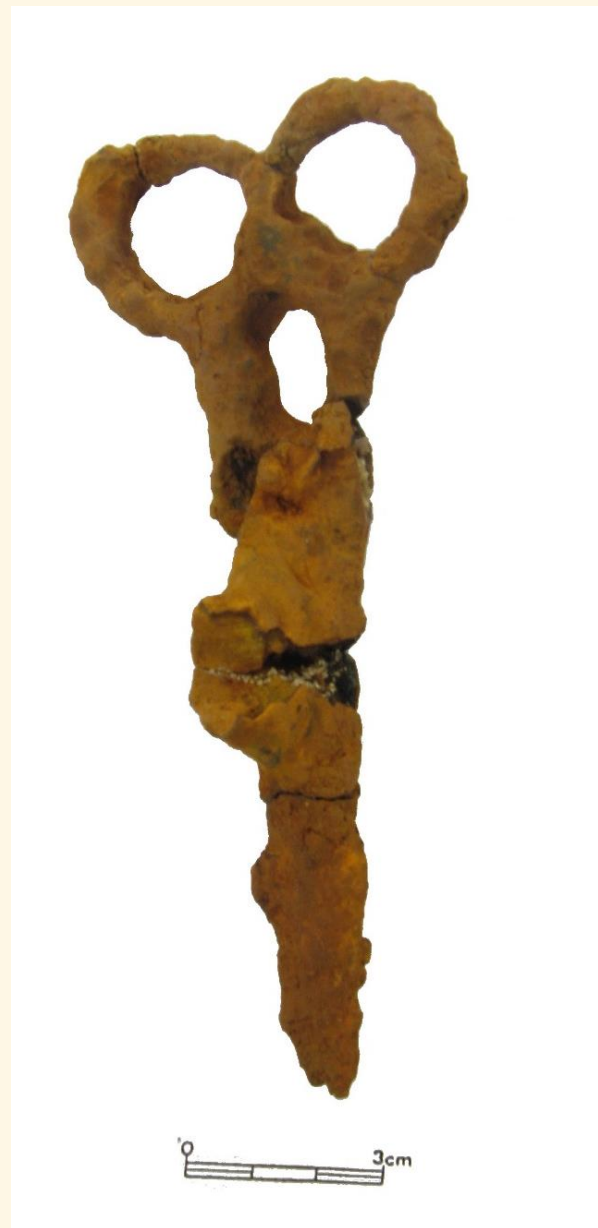

Nůžky v hrobech žen jako symbol úmrtí při porodu a v šestinedělí

Hrob 1/2018 ze ZAV Kostela sv. Mikuláše v Horní Sloupnici

Vondrová, H., Vích, D. Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě

Hrob 1/2018 ZAV Horní Sloupnice

Obr. č. 1
hrob 1/2018

Obr. č. 2
Pozůstatky 9 měsíčního plodu
v pánevní oblasti ženy z hrobu
1/2018

Obr. č. 3
Detail krejčovských nůžek
nalezených v blízkosti pánve ženy
z hrobu 1/2018

Hrob 1/2018 se nacházel při severní zdi kostela sv. Mikuláše v hloubce 1,3 m. V pravém horním rohu byl narušen zdí kostela, je tak stratigraficky starší. V hrobě byly odkryty kosterní pozůstatky ženy. Kostra spočívala v dorsálním dekubitu s horními končetinami podél těla. Dolní končetiny distálně od stehenních kostí přesahovaly hranici sondy. V pánevní oblasti byly nalezeny kosti plodu a železné krejčovské nůžky. V pravé ruce byl objeven pražský groš Vladislava Jagellonského z let 1477 – 1479. Při preparaci hrobu byly nalezeny také 2 vrcholně středověké střepy. V okolí kostry byly zachyceny pozůstatky dřevěné rakve.

Antropologické vyhodnocení

Jedinec 1/2018 a

Odhad věku: Věk byl odhadnut na základě změn struktur na facies symphysialis ossis pubis (Brooks a Suchey 1990), na základě opotřebení zubů (Lovejoy 1985) a podle přirůstání epifýz claviculy (Ferembach et al. 1980). Věk: 20 - 25 let, kategorie adultus I

Odhad pohlaví: Pohlaví odhadnuto na základě morfologických charakteristik lebky dle Ferembach - Schwidetzky – Stloukal 1979 a Buikstra et. al. 1994. Výsledný index sexuality -1,75. Pohlaví: žena

Tělesná výška: Výška postavy byla vypočítána podle rozměru Ra1 dx na pravé kosti vřetenní podle Sjøvolda 1990. Výška postavy: 143,496 ±5,01 cm

Epigenetické znaky
humerus dx – fossa teres
os frontale – sutura supranasalis, incisura frontalis u pravé očnice

Patologie
pravá očnice – cribra orbitalia
v pánevní oblasti nalezeny pozůstatky 9 – 9 ½ měsíčního plodu –
pravděpodobná příčina úmrtí ženy v souvislosti s komplikacemi při porodu

Jedinec 1/2018 b

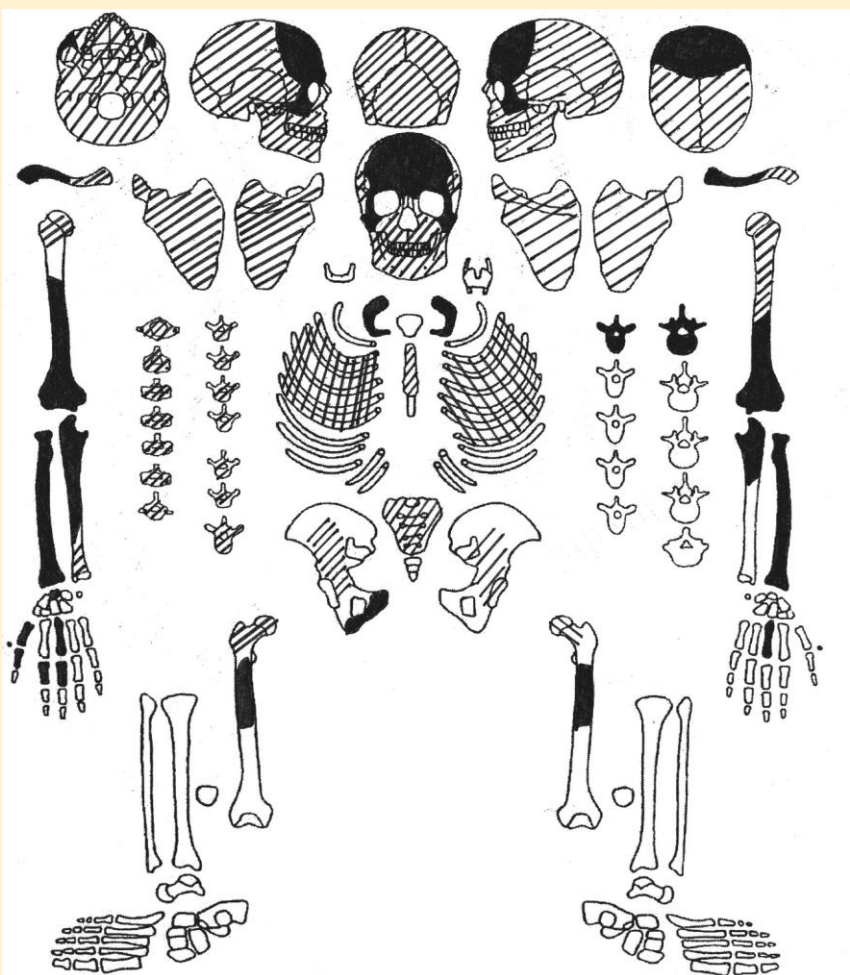
Odhad věku: Věk byl odvozen podle délky dlouhých kostí dle Fazekas a Kósa. Dle rozměru H 1 u levé pažní kosti (59 mm).

Věk: 9 - 9 ½ měsíce, kategorie neonatus

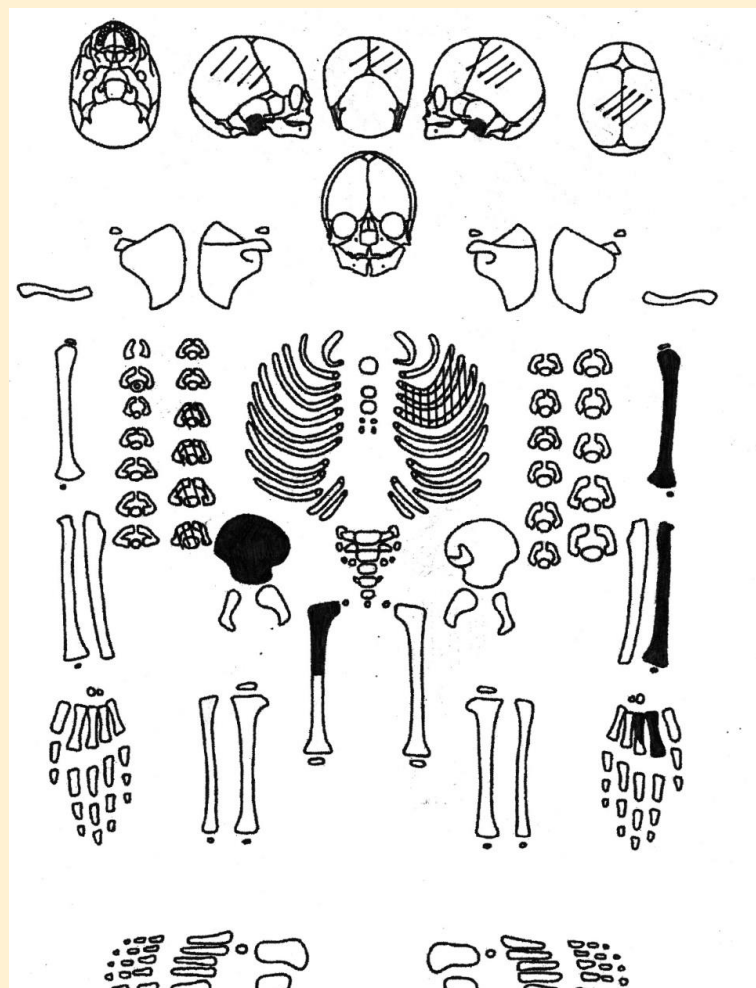
Odhad pohlaví: Pohlaví vzhledem k věku jedince nebylo určováno.

Tělesná výška: Výška postavy byla vypočítána podle rozměru H1 sin na levé kosti pažní podle metody Oliviera a Pineaua (1958, 1960) pro výpočet výšky postavy u lidských plodů, novorozenců a dětí do dvou let. Výška postavy: 466,96±36 mm

Epigenetické znaky ani patologie nebyly pozorovány.

Obr. č. 4 Grafické znázornění zachovalosti jedince 1/2018a

Obr. č. 5 Grafické znázornění zachovalosti jedince 1/2018b

Analogie a symbolika nůžek v lidové kultuře

Nůžky a železné předměty měly v české lidové kultuře ochranný a očistný význam v souvislosti s rituály týkající se narození a smrti. Kladení ostrých železných předmětů pod lože rodičky mělo pomoci k uspokojení dlouhých a těžkých porodů. Často docházelo ke kombinování těchto předmětů s křesťanskými symboly. Do koutní plachty se zapichovaly zkřížené jehly, dva nože nebo šídla, do rohu lože šestinedělky kladli sekeru, kosu, pilku, kleště nebo kladivo, nůžky, koňskou podkovu a jiné železné předměty spolu s křížky z kočiček nebo svěceného osikového dřeva s devocionáliemi, které měly ženu s dítětem ochraňovat před působením zlých sil.

Železné předměty hrají také důležitou roli v mnoha očistných a ochranných praktikách a obyčejích, které měly uspokojit tělo i duši zemřelého aby neměl důvod se vracet na zem, a zajistit mu příznivé přijetí na onom světě. Mezi těmito zemřelými zaujímal zvláštní místo těhotná žena, šestinedělka a nepokřtěná dítě. Matky zemřelé při porodu a v šestinedělí podle lidové víry 6 týdnů obcházely stavení, a kdo je spatřil, musel do roka zemřít. Možná i proto bylo zvykem dávat ženám zemřelým při porodu nebo po něm do hrobu ochranný nebo osvobozující předmět – železné nůžky. Věřilo se, že zemřelá šestinedělka po šest týdnů přichází v noci do domu, aby vykoukala a nakojila dítě. Nůžky mohly sloužit k symbolickému odstřižení zemřelé matky od dítěte.

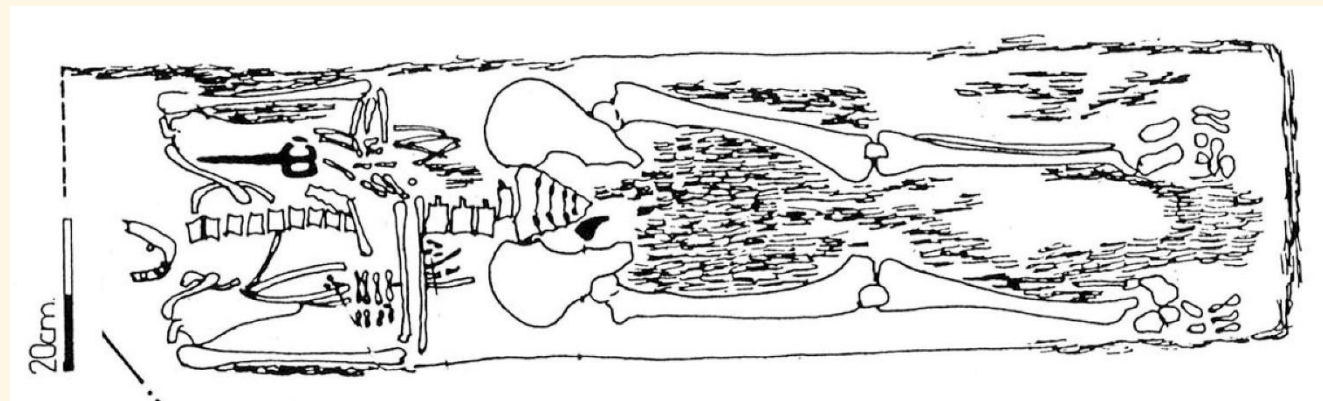
Preventivní a ochranný význam jako nůžky mohly mít také mince v hrobech zemřelých rodiček. V hrobě 1/2018 z Horní Sloupnice byl v pravé ruce zemřelé nalezen pražský groš. Podobný zvyk je znám ze Saska, kde byly zemřelým šestinedělkám vkládány do pravé ruky mince v hodnotě 12 feniků.

Literatura:

- Dudková, V. - Orna, J. - Lungová, V.- Šneberger, J. - Omelka, M. 2018: Výzkum kostela sv. Petra a Pavla v Liticích, Archaeologia historica 43/1, 35 - 49.
Duma, P., 2015: Śmierć nieczysta na Śląsku. Studia nad obrządkiem pogrzebowym społeczeństwa przedindustrialnego. Wrocław.
Horváthová, E. 1993: Predstavy o posmrtnom živote v korelaciach s pohrebnými obrádkmi. In: Kultové a sociálne aspekty pohrebného ritu od najstarších čias po súčasnosť (Krekovič, E., ed), 60 - 68. Bratislava.
Illi, M., 1992: Wohin die Toten gingen. Zürich.
Löw, C. 2010: Als die Kunst der weisen Frauen versagte. Zu den „Wöchnerinnen“-Bestattungen im Alten Brühl. J. Konrad (red.), Wiege einer Stadt: Forschungen zur Martinskirche im Alten Brühl von Völklingen, Saarbrücken, s. 21 - 32.
Navrátilová, A., 2004: Narození a smrt v české lidové kultuře. Praha.
Unger, J. 2006: Pohřební ritus v 1. - 20. století v evropě z archeologicko-antropologické perspektivy. In: Panoráma biologické a sociokulturní antropologie sv. 25 (Malina, J., ed.). Brno.

Obr. č. 6 Hrob FST 173 z německého pohřebiště Alten Brühl z přelomu 15. - 16. století. Na pohřebišti bylo nalezeno několik hrobů žen zemřelých v důsledku porodních komplikací. V hrobech se kromě péroových nůžek našly také skleněné nádoby. Dle autorky mohlo jít o nádoby s bylinnými medikamenty používané k úlevě od porodních bolestí. (Zdroj obr. Löw 2010, 30)

Obr. č. 7 Hrob ženy z maďarského Zsámbeke z přelomu 17. až 18. století s nůžkami na levé polovině hrudi. Zřejmě šlo o předmět ochranného charakteru nebo o symbol odstřižení zemřelé matky od dítěte. (Zdroj obr. Unger 2002, 66)